

ד"ר נתן שלם ז"ל

ד"ר נ. שלם נולד בסאלוניקי ב־1899. עד גיל 14 קיבל כאן חינוך יהודי וכללי. ב־1914 עלה לארץ־ישראל והמשיך בלימודיו בבית־המדרש למורים בירושלים. לאחר מכן השתלם באוניברסיטאות אנגליה ואיטליה והוכתר בתואר ד"ר לגיאולוגיה. בשונו לארץ־ישראל עסק בהוראה בבתי־ספר תיכוניים שונים. שימש במשך שנים אחדות כחבר־מחקר בגיאוגרפיה באוניברסיטה העברית. יסד את אגודת המשוטטים ושקד במסירות במשך שנים מרובות, כמרצה וכמדריך בטיולים, על טיפוח חיבת־הארץ וידיעתה בקרב מבוגרים ובני־נוער. השתתף בקונגרסים מדעיים שונים באיטליה, בצרפת ובפורטוגאל. פרסם מחקרים ומאמרים בכתבי־עת מדעיים ובחבורות מיוחדות על נושאים מתחומי הגיאוגרפיה והגיאולוגיה של ארץ־ישראל. כחניך בית־המדרש למורים בירושלים למד לאהוב את הארץ, לסייר בהריה ובעמקיה ולהסתכל בתופעות־הטבע שלה. בחתכים ובתיאורים הגיאולוגיים של שלם מצטייר בהירות מבנה הקמר האנטיקלינלי של הרי יהודה, ובמיוחד מתגלמת התפסיה הגיאולוגית החדשה במחקריו על הגיאולוגיה האזורית, המבוססים על הבחנות פאלי־אונטולוגיות מפורטות ועל איסוף חומר פאליאונטולוגי עשיר. דבר, שהיה חידוש גמור מבחינת היקפו בימים ההם.

לאחר זמן זנח שלם את מחקריו אלה; האספים שלו נשתקעו ברובם בחוף לארץ והוא פנה למחקר הרעשים והתופעות הסייסמיות בארץ. לשם הנחת יסוד למחקר זה התמסר שלם לכניס העדויות ההיסטוריות על התופעות ורישומיהן ולאסוף ידיעות מכל פינות הארץ על התופעות הסייסמיות, בפרט הקטנות שבהן. כיוון שלא היו בארץ מכשירים מספיקים לבדיקות מיקרוסייסמיות ריכוז ידיעות בעל־פה על כל רחשי התנועה בארץ. עלה בידיו לצרף על־פי העדויות המדעיות ועל־פי הידיעות המסורות מפות של ההתרחשויות הסייסמיות, המכוונות להורות על קשר התופעות הרעשיות במבנה השברים וההעתקים, על קיום אזורי העתקים פעילים עד ימינו ועל הקשר עם מערכת ההעתקים של אזור המזרח התיכון.

לימים עבר מהתופעות הסייסמיות לבדיקת התנועות והתנודות באזורי המשקעים הקווארטריים. לפני שנים מועטות הוקמה במכון הגיאולוגי בירושלים מחלקה לחקר הקווארטר (רביעיות), ושלם מונה ראש המחלקה. בתפקידו אחדש ניגש לאיסוף חומר גיאולוגי, פאליאונטולוגי ואף פריהיסטורי על תנודות התרוממות והשתפלות של חוף הארץ, במיוחד בטרסות הקווארטריות של אזור הכרמל. בעיצומה של עבודה זו, שבה השקיע מרץ ושקידה רבה פגעה בו, לרוע המזל, מחלה, ששמה קץ לחייו לפני שזכה לסכם את מסקנות מחקרו.

שלם נמנה עם חלוצי המחקר הגיאולוגי היהודי בארץ ועם סוללי־דרכה של הגיאולוגיה החדשה בכלל, המיוסדת על הסתכלות רצופה וממושכת בפרטי התופעות.